

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

RYTTERSKOLEN

Medlemsblad for

KARLEBO LOKALHISTORISKE FORENING

www.lokalhistoriske-forening.dk

8. årgang nr. 2 - Sommer 2014

Mindestenen ved Karlebo Kirke

Karlebo Lokalhistoriske Forening's medlemsblad Rytterskolen, udkommer 4 gange årligt og udsendes bl.a. til foreningens medlemmer.
www.lokalhistoriske-forening.dk

FORSIDEBILLEDET

I forbindelse med 150 året for krigen i 1864 bringer vi i dette nummer af "Rytterskolen" en gengivelse af Fredensborg arkivernes hjemmeside, vedrørende krigen og nederlaget, dets indvirkning på Karlebo sogn, samt nabo sognet, Asminderød.

Hjemmesiden er udarbejdet af Henrik Teileskov, og kan ligeledes ses på www.fredensborgarkiverne.dk

Derudover bringer vi en artikel om krigens indledning og tilbage-toget fra Dannevirke mod Dybbøl mm, forfattet af Børge Neerdal.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Formanden har ordet	side	3
Omkring stormen på Dybbøl den 18. april 1864	side	4 - 17
Krigens indledning - <i>en tilføjelse</i>	side	18
Åbning af særudstillingen + Billedkavalkade	side	22

Redaktør | Grafiker og illustratør

Flemming Jappsen Holtebakken 49 - 2990 Nivå Tlf.: 4914 3842 fl.jappsen@mail.tele.dk	Per Eckart Hansen Mariehøj 453 - 2990 Nivå Tlf.: 2947 5355 webmaster@lokalhistorisk-museum.dk
--	--

Tryk: 600 eksemplarer. ISSN: 1904-853X

Deadline for bidrag til næste udgave af medlemsbladet er mandag den 1. sept. 2014.

Materiale til redaktøren modtages gerne elektronisk.

Eftertryk er tilladt efter aftale med redaktøren.

Formanden har ordet

At fejre og at mindes

2014 er et år, hvor vi kan fejre og mindes store og vigtige begivenheder. Sammen med nordmændene har vi den 17. maj fejret, at den danske kronprins som Norges statholder, den senere Christian 8., underskrev nordmændenes første demokratiske grundlov for 200 år siden.

Vi fejrer også noget andet betydningsfuldt, nemlig den danske Folkeskole, som Frederik 6. gennem sine "landsfaderlige" anordninger af 29. juli 1814, oprettede for alle børn i hele landet, både drenge og piger. På Fredensborg Lokalhistoriske Museum i Avderød markerer vi Folkeskolens 200 års jubilæum med "Skoleudstilling 2014".

Og vi mindes 100-året for 1. verdenskrigs udbrud. En sand katastrofe med millioner af dræbte og lemlæstede unge mænd og mange civile tab. En krig, der førte til opløsningen af den gamle europæiske orden og resulterede i den endnu mere blodige 2. verdenskrig, der ligeledes trak sine spor helt op til vor tid.

Vi mindes også 150-året for krigen mellem Danmark og Preussen-Østrig i 1864. Denne krig, der med al tydelighed viste, at vores lokale historie ikke blot er "lokal", men at den er en del af en større helhed, det nationale og det internationale. I løbet af foråret 1864 ramtes nemlig 22 hjem i de daværende Karlebo og Asminderød-Grønholt Sogne af en af de største sorger, en familie kan rammes af. De mistede en søn i krigen. 12 af dem var fra Karlebo og 10 fra Asminderød-Grønholt.

Ud over alle sorger og lidelser, som krigen medførte, trak også denne krig lange spor helt op til vor tid i vores bevidsthed som nation. Disse for vort land og vore sogne så betydningsfulde og skæbnesvangre begivenheder for 150 år siden kan du læse om i sommerudgaven af medlemsbladet.

God sommer!

Med venlig lokalhistorisk hilsen
Niels Storgaard Simonsen,
Formand

Omkring stormen på Dybbøl d. 18. april 1864

Af Henrik Teileskov

Mindestenen ved Karlebo Kirke
foto: Henrik Teileskov

Mindetavlen i Asminderød Kirke
foto: Henrik Teileskov

I 2014 markerer vi i Danmark 150 året for de voldsomme og traumatiske hændelser i det sønderjyske område i foråret 1864, hvor den danske hær i blodige slag led nederlag til den preussisk-østrigske overmagt. Som følge af denne krig mistede Danmark 1/3 af dets areal.

Også soldater fra det lokale område deltog i denne krig – for nogles vedkommende med det højeste offer til følge.

Således bliver lokale faldne mindet i både Karlebo og Asminderød kirke.

På kirkegården i Karlebo står en mindesten over 12 faldne fra Karlebo Sogn, og i Asminderød er der i kirken opsat en mindetavle med navnene på 10 faldne fra Asminderød Sogn.

Episoden af Træfning ved Sankelmark, d. 6' Februar".

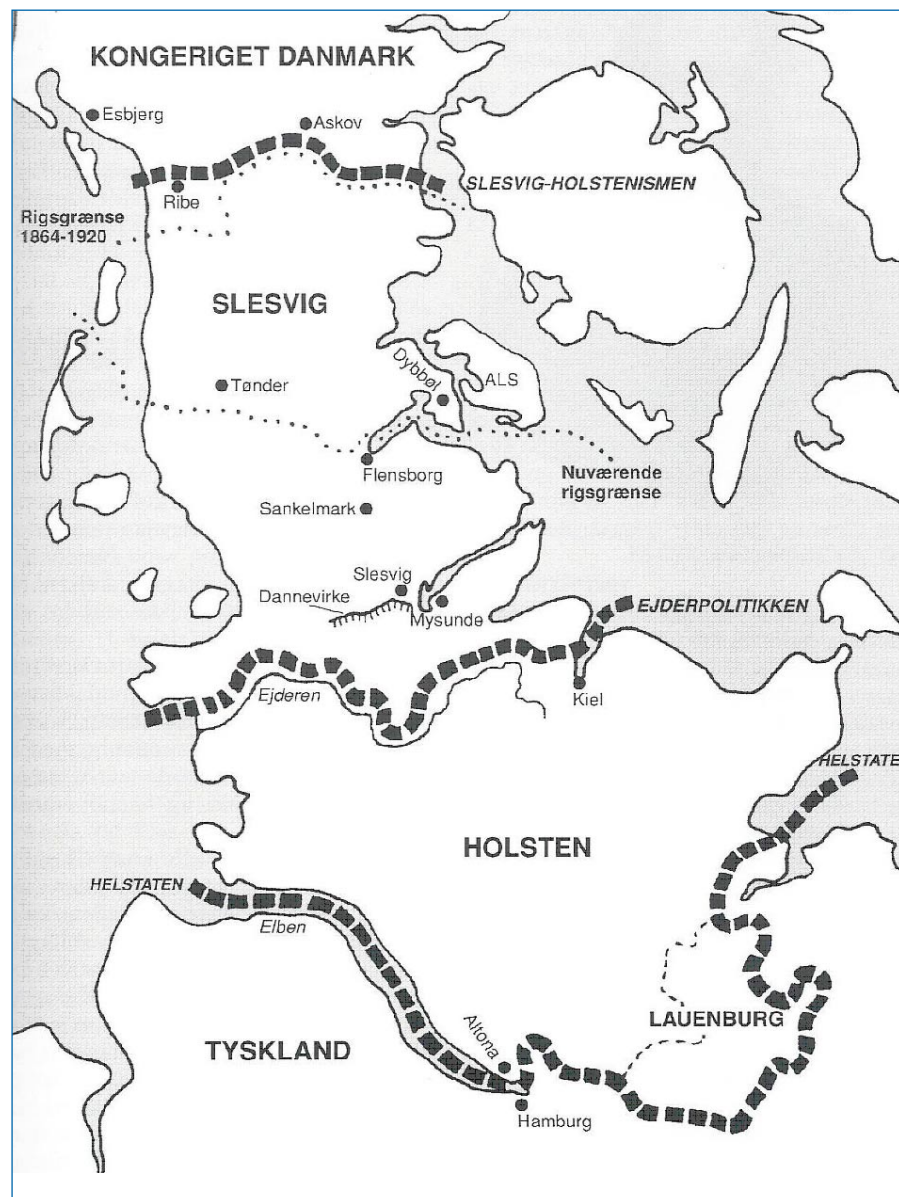
Maleri af Niels Simonsen (Frederiksborgmuseet)

Hvad var baggrunden for den krig soldaterne fra det lokale område deltog i.

Danmark var i 1860'erne en multinational stat bestående af kongeriget Danmark med en begyndende demokratisk forfatning, der var sikret ved grundloven af 1849, og tre hertugdømmer – Slesvig, Holsten og Lauenborg – hvor den danske konge var hertug. Både Holsten og Lauenborg var samtidig medlem af Det Tyske Forbund. I disse hertugdømmer var sprog og kultur hos mange indbyggere stærkt præget af det tyske område. I Danmark fandtes der kredse, der gik ind for at fastholde denne helstat med både dansk- og tysksindede indbyggere. Men i lyset af de nationale strømninger, der i midten af 1800-tallet skyldede hen over Europa, var der i Danmark også indflydelsesrige borgere, der arbejdede for et Danmark for de dansksindede. Disse nationalliberale, der var tilhængere af den såkaldte Ejderpolitik, så Slesvig som gammelt dansk kerneland og Holsten og Lauenborg som et meget tysksproget område, der ikke hørte til dette danske Danmark. I selve hertugdømmerne levede tanken fortsat med afsæt i slesvig-holstenismen, der havde spillet en stor rolle under krigen 1848-51 om en tilknytning til Det Tyske Forbund af alle tre hertugdømmer. Dette var en tanke, som også vandt gehør i det preussisk ledede Tyske

Forbund, der netop i disse år arbejdede på en samling af de mange store og små tyske fyrstendømmer til et samlet rige.

Stridens kerne
tegnig: forlaget EMIL

Det blev den danske nationalliberale regerings vedtagelse af den såkaldte novemberforfatning den 13. november 1863, der blev den udløsende anledning til krigen. I denne nye forfatning blev Slesvig med en stor tyskvenlig befolkning knyttet tættere til kongeriget Danmark og underlagt grundloven af 1849 samtidig med, at Holsten og Lauenborg skulle udskilles fra helstaten. Denne vedtagelse faldt mange tysksindede for brystet, og tysknationale kræfter i Det Tyske Forbund dygtigt ledet af ministerpræsident Otto von Bismarck var ikke sene til at reagere. Så allerede den 31. januar 1864 var en preussisk krigserklæring på vej mod Danmark. Ydermere var novemberforfatningen et brud på den Londontraktat fra 1852, der, som en fredsslutning efter 3-årskrigen fra 1848-51, fastslog, at Danmark skulle forblive en helstat, som den så ud før 1848, hvor de tre hertugdømmer var underlagt Danmark på særlige vilkår. Aftalen var underskrevet af tidens stormagter Storbritannien, Frankrig og Rusland samt af Preussen, Danmark og Sverige.

Både Stormagterne og Sverige understregede kraftigt, at de ikke ville komme Danmark til undsætning, hvis det kom til et preussisk angreb på Danmark.

I starten af 1864 stod Danmark således alene mod en overvældende modstander. Alle kræfter i landet måtte mobiliseres. Da en stor del af hærens mandskab fra hertugdømmerne ikke mødte op ved indkaldelserne i 1863-64, måtte der fra hele kongeriget indkaldes soldater til den danske hær.

I skanserne ved Dybbøl i foråret 1864

De skanseværker, der mødte bl.a. de indkaldte soldater fra Karlebo og Asminderød, var led i en større plan for forsvaret af Jylland. I erkendelse af at en lille dansk hær aldrig ville kunne standse en langt større angriber sydfra, satsede man på de såkaldte flankestillinger i Dybbøl og Fredericia. Herfra kunne den danske hær ved et udfald afskære fjendtlige hære længere oppe i Jylland. Samtidig kunne den stærke danske flåde let flytte soldater rundt langs Jyllands kyster.

Men de ti skanser ved Dybbøl med tilhørende løbegrave var i 1864 slet ikke

klargjort til den tiltænkte opgave. Anlægget var ikke blevet holdt ved lige, og der manglede alle slags forsyninger. Derfor måtte der fra soldaternes side gøres en stor og anstrengende indsats for at udbedre manglerne.

De angribende preussere havde dog respekt for skanserne og indså, at et direkte angreb ville blive en vanskelig og blodig affære. Derfor gravede de sig ved anlæggelse af de såkaldte paralleller så tæt på skanserne, at de nogle steder blot var 300 meter fra de danske stillinger.

Under hele dette gravearbejde blev de danske skanser udsat for et stadig voldsommere bombardement fra store, langtrækkende kanoner. Skanserne – specielt skanse 1 til 6 - blev mere og mere ødelagte. Det stadige bombardement demoraliserede de danske soldater stærkt, så da stormen startede den 18. april, var hæren nedslidt.

Den 18. april klokken 4 om morgenen indledte preusserne et særdeles kraftigt og ødelæggende bombardement af især skanserne 1 til 6.

Efter mange timers uafbrudt beskydning kom så det længe frygtede stormangreb på skanserne, hvor en talmæssigt overlegen preussisk angrebsstyrke myldrede op af de gravede paralleller og hurtigt løb de danske stillinger over ende.

Man formoder, at den angribende part var på 10.000 mand mod en dansk forsvarsstyrke på 2.200 mand. Efter hårde men ulige nærkampe og enkelte modangreb måtte de overlevende danske soldater trække sig tilbage til Als - den sidste væsentlige del af hertugdømmet Slesvig, der endnu var på danske hænder.

Resultatet af krigen blev, at Danmark blev reduceret til en småstat. Dette kom til at sætte sig varige spor i den danske selvforståelse, men det gjorde samtidig kongeriget til en homogen stat, der kunne udvikle et grundfæstet demokrati.

Den 18. april blev flere soldater fra lokalområdet, der var en del af 2.regiment, dræbt eller såret i de sønderskudte skanser 4,5 og 6.
Tegning: KRIGEN 1864 i samtidens billeder

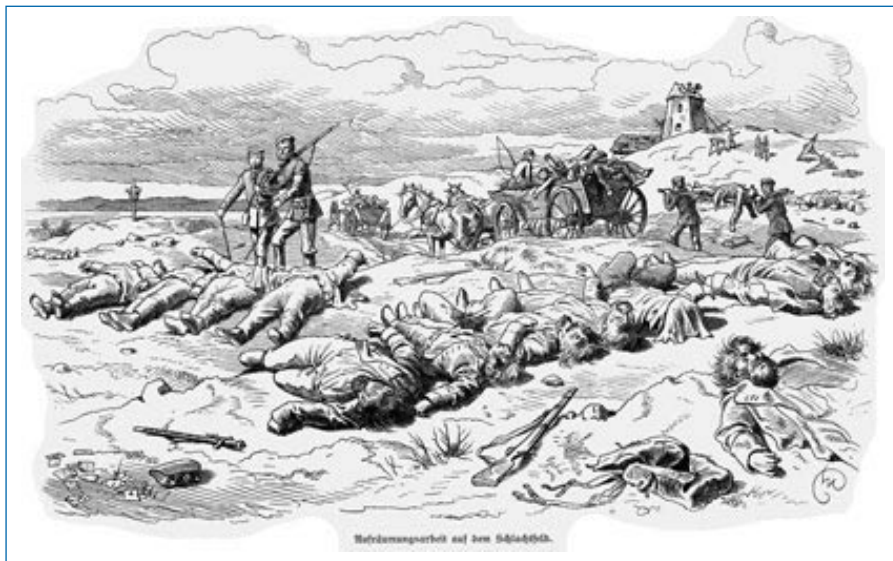
Hjælpen på slagmarken

På slagmarken ved Dybbølskanserne mødte man et af krigens – ja alle kriges paradokser. Tusindvis af soldater mødtes her med det ene formål at skade så mange modstandere som muligt. Soldaterne på begge sider var opildnet og trænet til at slå ihjel, hvilket også i rigt mål kom til at ske.

Samtidig kæmpede sanitetsoldater på begge sider en slidsom og farlig kamp for at bjærge så mange dræbte og især sårede fra slaget, som man efterfølgende forsøgte at redde.

Men det var en farlig affære at blive såret i 1800-tallets krige. Alene den lange transport af de sårede på en vippende bære tilbage til forbindingspladserne bag fronten har for mange været en overordentlig smertefuld oplevelse. Fremme ved behandlingsstedet forsøgte læger og

plejepersonale at lindre de såredes lidelser på bedste måde, men både behandlingsmetoderne og redskaberne kunne langt fra altid redde de sårede fra døden. Amputationer og sårbehandling medførte ofte døden efter et stykke tid, og tit havde soldaterne så store skader, at en videre behandling var nytteløs. Således døde flere af soldaterne fra lokalområdet først et stykke tid efter de forskellige slag. Deres sidste tid må de have tilbragt på forskellige lazaretter sikkert under store smerter.

Tysk skildring af slagmarken på Dybbøl dagen efter det blodige slag. De døde samles op og køres til massegravene. (Museum Sønderjylland)

Men noget nyt var heldigvis ved at dukke op. Krigen i 1864 blev den første krig, hvor Røde Kors organisationen var repræsenteret. Der var dog kun to deltagere i delegationen – en på hver side af fronten.

Med Røde Kors startede humanisten Henri Dunant den internationale bevægelse, hvis opgave det blev på et neutralt grundlag at pleje og tilse sårede og krigsfanger.

Selvom det var begrænset, hvad de to delegater kunne udrette for sårede danske og preussiske soldater efter de forskellige slag, var deres indberetninger og erfaringer med til at danne grundlaget for Røde Kors' indsats fremover, som den udmøntede sig i Genevekonventionen fra august 1864.

To brødre fra Avderød

I 1864 drog den 22-årige Jens Larsen fra Avderød i krig. Han var født den 12. juli 1841 i landsbyen Lønholt i Grønholt Sogn. Kårene har været små som søn af indsidder og tjenestekarl Lars Nielsen og hans kone Anne Larsdatter, der den 15. maj 1836 var blevet gift i Karlebo Kirke. Familien, der udover Jens bestod af sønnerne Anders, der var født allerede i 1835 - altså uden for ægteskab, og Niels, flyttede senere til Avderød men stadig til en hård tilværelse, hvor faderen nu ernærede sig som vejmand. Om Jens har opfattet militærtjenesten som en sur pligt eller som et eventyr, kan vi ikke vide, men i april 1864 befandt Jens sig i hvert fald med den danske hær i flankestillingen ved Dybbøl.

Han var indrulleret i den hårdt ramte 1. brigades 2. infanteriregiment, der ved stormen den 18. april 1864 skulle forsvare skanse 4, 5 og 6, der lå direkte over for de af preusserne gravede paralleller. Med deres underlegne mandskabsstyrke og riflede forladegeværer var de danske infanterister deres modstandere underlegne. Forladegeværet var ganske vist træfsikkert inden for en afstand af ca. 400 meter, men soldaten skulle stå op for at klargøre geværet til skud - en ret besværlig og langsom proces. Man regner med, at en øvet infanterist med dette våben kunne affyre 2 skud pr. minut.

Den preussiske soldat var udstyret med bagladegeværer, hvor ammunitionen let kunne indføres af soldaten i liggende stilling, så skudhastigheden kunne komme op på 6-8 skud i minuttet. De danske soldater var gennem det stadige preussiske bombardement gjort møre, ligesom skanserne var sønderskudte. Mange nærkampe med bajonetter og geværkolber udspillede sig i skanserne, og med deres talmæssige overlegenhed havde preusserne alle fordele.

Jens Larsen var en af de mange danske soldater, der blev meldt savnet efter dette angreb, og som må formodes at befinde sig i en af områdets mange massegrave.

Men hjemme i Avderød blev familien ramt yderligere af de blodige begivenheder i april 1864. Også Jens storebror, den 26-årige væver Niels

Larsen, født den 10. august 1837 i Lønholt i Grønholt Sogn, var infanterist i 1. brigades 2. infanteriregiment. I sin lyseblå uniform, lette felthue og langskaftede støvler blev Niels allerede den 13. april såret af en granatsplint i skanserne og bragt helt til København til lazarettet på Frederiksberg Slot.

Hans skader har åbenbart været så store, at datidens læger ikke kunne redde ham. Den 14. maj 1864 - altså en måned senere - døde Niels på lazarettet og blev efterfølgende begravet på Garnisons Kirkegård.

Tysk fremstilling af stormen den 18. april 1864.

Den preussiske fane er rejst på voldkronen af en dansk skanse for at signalere at skansen er erobret. (Museum Sønderjylland)

Men lad de to lokale soldater selv komme til orde. Den 23. marts 1864 skriver Niels Larsen således til en fætter.

(For at komme så tæt på brevenes stemning som muligt er den oprindelige stavemåde bibeholdt).

“Kjere Fætter

Jeg vil i Dag meddele dig et Par Ord om hvorledes at vi haver det. For det første saa kan jeg lade Eder vide, at jeg og Broder saavel som mine Bekjender hjemmefra ere Gud være lovet ved en god Helse og har det ganske godt efter Omstendigheden og ønsker med Glæde at høre det samme fra Eder.

Vi har nu i 8 dage været paa Forpost og liget paa Marken under aaben Himmel paa den bare Jord, saa det er mest til at sætte baade Liv og Helse til. Ogsaa ere vi her i 3 Dage og paa Skærtorsdag saa skal vi atter paa Forpost og blive der i 8 Dage. (Der kommer vi til at holde Paaske). I Fredags saa havde vi et stort slag med Preusserne; men hvormange at vi mistede, det ved jeg ikke. Vores Regiment var ikke med i Ilden. Vi stod som Reserve for i tilfælde at Fjenden skulde have stormet Skandserne.

Vi haver i disse Dage faaet en Deel Rekrutter over til os hjemme fra. Di ynder nok Soldater Livet, men di holder ikke af Prucdugterne som at Preusserne sender over til os. Di skyder med Granater hver Dag paa vore Skanser, og vi kan ikke naae dem med vore Kanoner. Der bliver mange af vores skudt og saared hvær Dag. – Hvem Gud vil bevare er uden al Fare. Det er bestandig min Bøn til Gud i Himlen, at jeg dog maa komme hjem med hele Lemmer og en god Helse. Naar Gud er med os saa kan man stoldt gaae Fjendens Kuler imøde.

Jeg har hørt, at der er lyst for Eskel i Grønholdt og for Kirsten. Det havde jeg ikke trot, at det skulde have skeet. Du maa ikke være vred for at det vare saalenge inden at du faaer Brev fra mig, for jeg har ikke haft Leilighed føren nu. Jeg har med Gledede bekommet dine Breve, hvorfor jeg godhedsfuldt takker dig mange Gange.

Du maa snart meddele mig et Par Ord om, hvorledes Pollitikken staar derhjemme. Di taler om i disse Dage, at vi skal have Vaabenstilstand i fire Maaneder, men om det bliver til Sandhed, ved vi ikke. Nu ender jeg mit Brev til Eder for denne Gang med en kjærlig Hilsning til Eder alle. Lev vel, det ønskes af mig din Fætter.

Niels Larsen
2. Inf. Regiment, 2. Compagni No. 277”

Også Jens optræder som brevskriver. Den 31. marts 1864 skriver han fra Sønderborg til fætteren.

“Gode Ven og Fætter

Jeg vil hermed brinke dig et Par Ord, a vij har været i et saa stoer Slag. Vi var paa Forporst den samme Dag, som vij sloes med dem. Da Kl. den var 3 om Natten, saa begynde di og storme, og saa blev di ved til Kl. den var 9, og den Tid den var rigtignok drøj. Di var os saa nær, saa at di skyed os saa vel i Røkken som faaer fra. Vi motte jage dem tilbage flere Gange, endskjønd vi var kun lidt imod dem; men di motte dog løbe fra os enligevel. Vi fik en 30 til fange; hvomange at vi miste, det ved jeg ikke for vist, men jeg antager i det hele med døde og saarede en 300; men Tyksken miste nok over Tusinde.

Jeg saavel som min Broder Niels slap helde, Gud vere Lov og Tak at han holt sin Haand over os saavelsom vore gode Kammerater; men en Deel motte der jo lekke sine Been, men ingen af dem der hjemme fra, for vi har tael med dem alle sammen. Nu i Morgen den første saa skal vi ud paa Forporst igjen, og saa venter vi den samme Tour med dem igjen. Jeg kan fortelle, at Tykskerne de hade svirede den hele Nat, de hade faa varm Brende Viin, ver en hel Podt Rom paa deres Felflask, for det at di skulde være berusede; men vi motte ta dem paa fasten Hjerte.

Der er ingen Usit til at det skal blive forbi; di kalder jo rask en paa Folk inu. Her er Tale om, at Svensken skul de hjælpe os, men han bliver nok hjemme. Du kan tro, Fetter, at det var en Anden Paaske Dag, som man ikke vil glemme i Hast. Nu ikke vider for denne Gang. Hils dine Forældre og Søster og du saa og Eder alle er hilse paa det Venskabeligste af di Ven og Fetter.

Jens Larsen

2. Rigimente, 6 Compagni 6. 378

Skri mig til saa snadt som di Lelihed giver. Hils Fader og Moder naar du kommer til at tale med dem. Lev vel.”

(Begge breve ligger sammen med yderligere 5 fra de to soldater i Hillerød og omegns byhistoriske arkiv – nr. 22/55)

En lokal familie mistede således i forbindelse med dette slag to sønner i en fjern og måske også uforståelig krig. Tilbage var nu faderen Lars Nielsen, der efter Anne Larsdatters død i 1853 havde giftet sig med Karen Jørgensdatter. Lars Nielsen levede helt frem til 1890. Den sidste søn Anders flyttede senere til Helsingør, hvor han ernærede sig som arbejdsmand.

Christopher Friedenreich Hage

Også i andre samfundsgrupper blev der ydet store ofre. Den 22-årige Christopher Friedenreich Hage meldte sig frivilligt til den danske hær og blev en del af den 8. brigades 20. infanteriregiment. Han var født i Neapel i Italien den 14. maj 1841, som søn af storkøbmand og konsul Peter Anthon Alfred Hage og Wilhelmine Frederikke Faber. Dåben fandt sted i Stege Kirke den 20. oktober 1841. I 1862 flyttede familien til Nivaagaard i Karlebo Sogn.

Han deltog i det berømte og kaotiske modangreb som 8. brigade satte i værk den 18. april 1864 kl. 10.30 mod de fremrykkende preussiske styrker. Hvor preusserne i de allerede erobrede skanser kun havde mødt relativt få danske soldater, stødte her en styrke på ca. 3000 danskere, der havde ligget som en reserve i baglandet, frem mod angriberne. Dette voldsomme modangreb overraskede de angribende preussere, og de blev kastet tilbage. En kort stund så det ud til, at angriberne kunne standses – ja måske kunne de tabte skanser tilbageerobres? Men ret hurtigt fik preusserne samlet sig og standset modangrebet. Og med en yderligere reserve på 27.000 mand, der hurtigt blev sat ind i kampen, blev mange danske soldater fra 8. brigade dræbt, såret eller taget til fange. Resten måtte flygte tilbage mod Als.

Hvornår i denne kolossale kamptummel Christopher blev såret vides ikke. Men sårene var så alvorlige, at han ikke havde mulighed for at flygte, men endte med at blive taget til fange. Fra kamppladsen blev han bragt til Broager lazaret, hvor han døde den 19. eller 20. april.

Christopher deltog som officersaspirant i slaget. Netop antallet af officerer var et stort problem for den danske hær. Der manglede i udstrakt grad ledere til at føre de danske soldater, hvilket medførte uforholdsmæssigt

mange sårede og tilfangetagne. Denne mangel på officerer var sammen med preussernes overvældende mængde af soldater, materiel og langtrækkende artilleri en væsentlig faktor, der afgjorde slaget.

Christopher blev efter krigen bragt til familiens gravsted på Holmens Kirkegård i København.

*8. Brigades modangreb ved Dybbøl.
Maleri af Vilhelm Rosenstand. (Frederiksborgmuseet)*

Også hans lillebror Johannes meldte sig som frivillig til den danske hær. Han blev i kampene om Als den 29. juni 1864 såret i armen af et skud, men det lykkedes ham at komme med resterne af hæren tilbage til Fyn.

Hjemme i Nivå overtog han i 1872 Nivaagaard og udviklede sig siden hen til egnens store mæcen med oprettelsen af bl.a. Nivaagaard Malerisamling, Nivaagaard Sygekasse samt kirken i Nivå.

Mindestenen på Karlebo Kirkegård nævner også andre faldne fra slagene i foråret 1864. Den 26-årige Andreas Lorentz Jørgensen fra Istedrød blev

meldt savnet, og både Hans Peder Sørensen – 27 år – fra Karlebo og Lars Nielsen – 37 år og familiefar – fra Grønholt blev såret og efterfølgende taget til fange. De døde begge på preussiske lazaretter af deres skader. Hans Peder i Flensborg den 30. april og Lars på Broager lazaret den 16. maj. Begge blev begravet på kirkegårde i kampområdet.

Også både før og efter dette berømte slag var der faldne fra lokalsamfundet. Således blev den 25-årige Christian Johansen fra Ravnsnæs dræbt allerede den 22. februar på højdedraget Avnbjerg foran skanserne på Dybbøl. Her foretog preusserne til stadighed angreb på de danske forposter, så det blev muligt at grave sig endnu tættere på skanserne.

Ved et af de utallige preussiske artilleribombardementer, der gik forud for selve stormen den 18. april, blev den 27-årige Rasmus Jensen fra Karlebo Overdrev dræbt. Han blev begravet på Sønderborg kirkegård.

Dele af den danske hær var flygtet til Als, og i slutningen af juni var der omkring 12.000 danske soldater på øen. Mod alle forventninger foretog preusserne den 29. juni en invasion over Als Sund. I 600 landgangsbåde var 24.000 soldater klar til at blive overført til Als. På trods af stærk dansk beskydning nåede store dele af de preussiske styrker over til øen, hvor det kom til voldsomme kampe.

Jens Andreasen på 25 år fra Niverød faldt, og den 27-årige Peder Larsen fra Gunderød blev meldt savnet. Endvidere blev Hans Pedersen fra Gunderød og Martin Theodor Andersen - 23 år gammel - fra Nivå såret under kampene og efterfølgende taget til fange af preusserne. De døde begge af deres sår den 5. juli og blev begravet på henholdsvis kirkegården i Broager og i Sønderborg.

Med en enkelt undtagelse var de faldne alle i 20'erne. Mange familier i lokalsamfundene blev berørt, og disse store tab må have påvirket hele egnen i de følgende år.

Tilføjelse til Fortællingen om 2. slesvigske krig 1. feb. - 20. juli 1864

Af Børge Neerdal (tidl. ansat i Karlebo Rådhus)

Krigens indledning

Efter de tyske tropper havde overskredet floden Ejderen samlede vor hær på 40.000 soldater og 10.000 heste sig omkring Dannevirke - et 12 km. militært øst-vest voldanlæg på Jyllands smalleste sted. Dannevirke er opført fra og med vikingetiden omkring år 500.

Den 2. februar angreb fjenden ved Mysunde, men blev slået tilbage efter hård kamp i vintervejret. Dagen efter var der træfninger foran hovedporten, der hvor Hærvejen var ført igennem volden. Disse kampe og sammenstød samt timelange kolde ophold under åben himmel på alarmpladserne udmattede naturligvis vore soldater, der endda måtte hvile stående! Jorden var nemlig for kold til overnatning. Og Volden viste sig at være for svagt befæstet overfor den større fjendtlige hær.

Den 5. februar, efter et krigsråd blandt de danske generaler, blev forsvaret af Dannevirke opgivet. Hele vor hær forsvandt da ubemærket i dagens forløb enhed efter enhed med få timers varsel. Man drog i god ro og orden ud på en 80 km. retræte med retning mod Flensborg. Skønt flere landeveje førte nordpå blev næsten alle regimente med feltkanoner og vogne dirigeret ud ad en enkelt isglat hovedvej i en 20 km lang kolonne. Den nye jernbane nordpå til Flensborg blev ikke anvendt, så den velorganiserede tilbagetrækning foregik til fods i ly af nattemørke og af piskende snestorm næste dag. Efterhånden gik hver enkelt mand trætte, forfrosne og i mangel på søvn. På uniformen var fastspændt oppakning, våben og andet tungt udstyr. I den bidende blæst og kulde på minus 10 grader frost kunne heste, folk og køretøjer dårligt stå fast.

Generationer af danske skolebørn kender historiebøgernes tekst og foto af malerier om rømningen i disse frygtelige vinterdøgn. Under flugten mistede 10 af de danske soldater livet, medens 120 blev taget til fange og 173 deserterede. Omfanget af antal syge og sårede, er ikke oplyst.

Danske infanterister, som redder en kanon under tilbagetoget fra Dannevirke stillingen.

Malet af Niels Simonsen 1864. (Frederiksborg museet, Hillerød)

Undervejs opstod der 6. februar midt i dette vintertilbagetogs strabadser et sammenstød ved Sankelmark Sø mellem den forfølgende fjende og hærens bagtrop. Vore soldater forskansede sig, og selv om de trods udholdenhed langsomt måtte rykke tilbage blev modstanderne alligevel bragt til total standsning efter massetab af fjendeliv - en følgevirkning af voldsomme nærkampe og blodige fægtninger med sabler og med geværer påsat bajonet. Men vor hovedstyrke blev derved beskyttet og kunne således rykke frem til foreløbig sikkerhed nær Flensborg.

Den 7. februar ankom den nu udkørte danske hær til Sønderborg, og det var et trist syn for befolkningen at se de mørke kolonner slæbe sig ind i byen.

Dødtrætte og segnefærdige vandrede de trods alt i takt, række og geled til lyden af tunge fodtrin og tungt rullende hjul. Hæren blev nu delt, hvorved 26.000 mand afgik til »slagtebænk Dybbøl«s og senere »Dommedag Als«s halvfærdige faciliteter. Reststyrken blev sendt til Fredericia og videre nordpå, altimens vejret efter tilbagetoget faktisk blev mildere, ja reelt slog over til tøj i en periode. Det frembragte imidlertid mudder og søle!

De værnepligtige soldater blev destruktivt udsat for en blodig, beskidt og brutal krigsoplevelse!

På denne tid var antal indbyggere i Karlebo sogn knap 2600 personer. Sammenligning mellem datidens folketællinger og lægdsrullen samt rest-antal lokaltboende overlevende soldater tolker antal af vore faldne soldater (se mindestenen) som et trist, sørgeligt og stort tab for sognet dengang.

Fredensborg-Arkiverne

Hele krigen og dens årsager er af Henrik Teileskov i Arkivet beskrevet og illustreret elegant og spændende på dets hjemmeside. En flot digital udstilling! I alle krigssteder var der involveret soldater fra Karlebo. Der er derfor viderebragt fyldestgørende informationer om de 12 soldater her fra sognet, som mistede livet i det halve år krigen varede.

På hjemmesiden belyses tillige den historiske udvikling efter det danske nederlag.

Overlevende danske soldater i 1. og 2. slesvigske krig til lands og vands kunne fra 1876-1943 ansøge krigsministeriet om en erindringsmedalje af bronze, stiftet 10.6.1875 af Christian IX. Fortegnelse over dem med godkendt ansøgning og derved tildelt hæderstegn findes i Rigsarkivet.

Kilde:

Wikipedia – Den frie encyklopædi

»Sjællandske Livregiment gennem 350 år« - 1964

Kronik juni 1977 af tidl. sognepræst Arne Madsen

Interview med menighedsrådsforkvinde Ellen R. Ladhøj.

Rigsarkivet – erindringsmedaljer 1864.

Folkekirkens og Forsvarets

samt den tidl. Karlebo Kommune`s minde over de 12 faldne.

Karlebo sogns menighedsråd har rigtig langt tilbage i tiden traditionelt markeret Valdemarsdagen 15. juni (flagdagen!) med en sommerfest omkring kirke og præstegård. Fstedagens program indeholdt gudstjeneste, taler og sange, basar med velgørende formål samt underholdning, f.eks. folkedans, minikoncert og kaffebord omkring præstegårdshavens blomsterflor. Festen ændrede sig efterhånden til en hyggelig sammenkomst for ældre og pensionister. Kommunen stillede derved gratis bus til rådighed. Hele arrangementet er dog nu bragt til ophør for ca. 26 år siden.

Til traditionen hørte også en samlende stund ved mindestenen for de 12 faldne soldater. Sognerådet vedtog i møde 17.7.1877 at lade billedhugger Cronstrøm udføre mindesmærket, som efter nogle flytninger på kirkegården nu har sin hædersplads mellem kirkens kor og sydvendte kors-arm. Menighedsrådet varetager vedligeholdelse af stenen. I over hundrede år var der tradition for at bl.a. garnisonskommandanten på Kronborg i et samvirke med sognepræsten nedlagde krans før eller efter kirkens klokke kaldte til samling om sommerfesten. I en montre på våbenhusvæggen blev der i 1970 anbragt en mindebog som gave fra kommandanten. Bogen er prydet med en håndmalet, farvelagt tegning af mindesmærket.

Nutidens stedlige nedlæggelser af hærkaserner/-kommandoer i Nordsjælland har gjort sit til at Forsvarets højtidelige Honnør på denne dag er tilendebragt. Men minderne eksisterer fortsat!

Åbning af særudstillingen 12. april 2014

På denne solfyldte dag vejede flagene omkring Rytterskolen i Avderød. I haven var rejst telte, vin var trukket op og alt var klart til åbningen af en fantastisk udstilling om Fredensborg Slot og have. Flere måneders arbejde var tilendebragt, og det skulle fejres. Desværre var Dronningen forhindret så i stedet trådte vores Kulturudvalgs formand Ulla Hardy Hansen til og åbnede udstillingen.

Hvad ingen kunne vide var, at denne åbningsreception skulle blive en mindeværdig en af slagsen. Som det fremgår af billederne på modstående side så legede vinden kispus med vores partytelt og megen rødvin gik til spilde. Heldigvis kom ingen til skade. En sand samarbejdsånd skabtes blandt de tilstedeværende og teltet blev hurtigt pakket ned og bragt i sikkerhed. "næste gang må vi nok huske bardunerne" blev der mumlet i baggrunden.

Flora med blomsterkransen.

Del af skulpturen Zephyr og Flora. Flora der var en del af skulpturen fik i 1880 indsat en ny venstre arm med blomsterkrans.

Hvem Flora er kan ses på Museets nuværende udstilling!

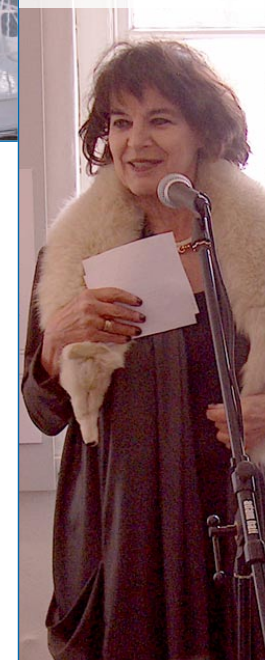

UPS! Det så jeg ikke.

Et pludseligt vindstød forvandlede teltet til noget der mindede om en "kasse drage".

Heldigvis kom ingen til skade, og alle gik straks i gang med at pakke det hele sammen.

Rytterskolens historie

Bladets navn, Rytterskolen, stammer fra den bygning, hvor Fredensborg Lokalhistoriske Museum i Avderød holder til.

Bygningen har siden 1976 desuden været hjemsted for Karlebo Lokalhistoriske Forening.

Bygningen blev opført 1723 som en af 241 skoler, der alle byggedes helt ens i landets 12 såkaldte rytterdistrikter, hvor der skulle oprettes et antal ryttereskadroner.

Derfor kaldes de "rytterskoler", men af datiden blev de formelt kaldt "de kongelige skoler i rytterdistrikterne", fordi kongen, d.v.s. staten, byggede skolerne.

Bygningen har således rummet den tidligere Karlebo Kommunes ældste skole og fungerede som skole i 200 år indtil 1923, hvor den overgik til boligformål.

Her holdt også det første demokratisk valgte folkestyre i Karlebos historie, sogneforstanderskabet, sit konstituerende møde, 11. januar 1842.

Bestyrelsen

Formand:

Niels Storgaard Simonsen

tlf: 4914 4163 info@karlebo-lokalhistoriske-forening.dk

Næstformand:

Anna-Sophie Simony Dalgaard

tlf: 9884 2084 asdalgaard@mail.tele.dk

Kasserer:

Britta Gersner

tlf: 4914 4289 b.gersner@gmail.com

Sekretær:

Jens Andersen

tlf: 4914 6371 jens.e@andersen.mail.dk

Øvrige bestyrelsesmedlemmer:

Merete Gøtzche

tlf: 4828 0555 m.go@mail.dk

Birgitte Larsen

(udpeg. af Fredensb. Kom.)

tlf: 4914 3753 Birgitte.Larsen@teliamail.dk

Peter Aarby

tlf: 4914 5281 paarby@post.tdcadsl.dk

Suppleant 1

Flemming Jappsen

tlf: 4914 3842 fl.jappsen@mail.tele.dk

Suppleant 2

Hanne Koudal

tlf: 4914 7313 hanne.koudal@gmail.com